

Nieuwsbrief Leren 64

Lieven Coppens

Dit privé-initiatief wil op een onderbouwde manier informatie geven over actuele onderwijsthema's. Standpunten die hier worden ingenomen zijn uitsluitend deze van de auteur zelf en kunnen dan ook in geen enkel opzicht worden toegeschreven aan bepaalde organisaties of onderwijsnetten. De auteur streeft er naar alle standpunten grondig en wetenschappelijk te onderbouwen. Een duidelijke bronvermelding laat iedereen toe om alles te controleren.

Voorwoord

*Don't give up till it's over, don't quit if you can
The weight on your shoulder will make you a stronger man*

*Grasp your nettle tightly, though it will burn
Treat your failures lightly, your luck is bound to turn*

*Don't give up till it's over, don't quit if you can
The weight on your shoulder will make you a stronger man*

*Look at the autumn flowers how they wither and fade
With nature's hidden powers, next year they'll be re-made*

*Don't give up till it's over, don't quit if you can
The weight on your shoulder will make you a stronger man*

*Watch the full moon rising, like a ghost of the sun
And dawn will be more surprising, when a new day has begun*

*Don't give up till it's over, don't quit if you can
The weight on your shoulder will make you a stronger man*

*Don't give up till it's over, don't quit if you can
The weight on your shoulder will make you a stronger man¹*

The Dubliners - Don't give up till it's over

Een lied uit het Ierse Galway waar niet veel aan toe te voegen valt. Sterk in zijn eenvoud. Zeker als je weet dat het gezongen werd door iemand die terminaal ziek was. Ik kon het niet nalaten om het in deze nieuwsbrief te plaatsen omdat het zo goed verwoordt waar ik voor sta. Het is geen kunst om fouten te maken, het is wel een grote kunst om jezelf steeds weer een nieuwe kans te geven. Zeker als je deze niet lijkt te krijgen van anderen. Als het voor volwassenen al zo moeilijk is, dan zeker voor kinderen en jongeren waarvan het gedrag niet altijd is wat we er van verwachten. Als opvoeders hebben we een grote verantwoordelijkheid om deze kinderen en jongeren niet te veroordelen maar een ander en positief perspectief te bieden.

*Now the music's gone but they carry on
For their spirits be bruised, never broken*

The Dubliners – The Town I Loved So Well

Heel binnenkort zal ik de Nieuwsbrief Leren mogen versturen naar 2000 abonnees. Hij vertrekt dan niet alleen naar mensen in Vlaanderen, maar ook naar lezers in Nederland en de Nederlandse Antillen. Dank aan allen voor het vertrouwen.

Lieven

¹ Je kunt het liedje bekijken en beluisteren op <http://www.youtube.com/watch?v=DTmFXnWAY4w>.

Hulpwijzer voor kinderen met lichte motorische achterstanden

Op het Internet vond ik de brochure *Hulpwijzer voor kinderen met lichte motorische achterstanden* van de gemeentelijke gezondheidsdienst Fryslân¹. De brochure biedt heel wat interessante informatie in verband met lichte motorische achterstanden bij kinderen en jongeren. Ik haalde er voor jullie de *signalen voor motoriekproblemen* uit.

Leeftijdsgroep	Signalen
Peuter- en 1 ^e kleuterklas (<i>kinderdagverblijf</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Struikelt en valt veel, vaak over nauwelijks waarneembare oneffenheden; • Kan bij het rennen de leeftijdsgenootjes niet bijhouden; • Durft of kan niet klimmen; • Heeft moeite met traplopen, op een verhoging stappen en springen; • Is 3 jaar of ouder en kan niet op een driewieler fietsen; • Neemt niet of nauwelijks deel aan (buiten)speelactiviteiten; • Is onhandig met eten en drinken: knoeit veel.
2 ^e en 3 ^e kleuterklas (<i>groepen 1 en 2</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Grofmotorisch</u> <ul style="list-style-type: none"> • Beweegt houterig of stijf; • Struikelt en valt vaak zonder aanleiding of door geringe balansverstoring; • Kan bij het rennen leeftijdsgenootjes niet bijhouden; • Kan niet goed klimmen of ergens vanaf springen; • Heeft geen zin in gymnastiek of is bang om mee te doen. • <u>Fijnmotorisch</u> <ul style="list-style-type: none"> • Kan niet goed bouwen, knippen, plakken of scheuren; • Wil niet tekenen, schilderen en kleuren; • De bewegingen zijn schokkerig, niet vloeiend: bij het tekenen krijgt men lijnen met deukjes of bibbers; • Tekent/kleurt met teveel of te weinig kracht; • Heeft veel kleine ongelukjes. Hierbij stoot hij dingen om of maakt ze stuk; • Is 5 jaar of ouder en weet niet of het links of rechts moet tekenen; • Heeft nog hulp nodig bij het aan- en uitkleden; • Heeft moeite met het (na)tekenen van vormen, bijvoorbeeld voorbereidende schrijf oefeningen.
1 ^e tot en met 6 ^e leerjaar (<i>groepen 3 tot en met 8</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Grofmotorisch</u> <ul style="list-style-type: none"> • Beweegt houterig en stijf; • Heeft moeite met rechtop zitten; zit met de neus op het werk; • Struikelt en valt vaak zonder aanleiding of door geringe balansverstoring; • Staat langs de kant: kan niet hinkelen, huppelen of touwtje springen; • Kan niet meekomen in de gymles, is bang om mee te doen; • Heeft moeite met balvaardigheden. • <u>Fijnmotorisch</u> <ul style="list-style-type: none"> • Heeft moeite met het aanleren van lettervormen in het eerste leerjaar; • Heeft moeite met het aanleren of schrijven van het verbonden schrift; • Heeft een slecht leesbaar handschrift; • Heeft moeite om tussen de lijnen te schrijven; • Klaagt over vermoeidheid in de hand tijdens het schrijven; • Zit in het tweede leerjaar en kan nog geen veters strikken.

Lees zeker ook de beweegtips, informatie rond hulpmiddelen en methodieken. Ook de vier scenario's voor doorverwijzing, ook al zijn ze niet zonder meer overdraagbaar naar Vlaanderen, kunnen inspirerend werken.

¹ http://www.ggdfryslan.nl/download.asp?objectID=2147&link=hulpwijzer_bij_lichte_motorische_achterstand_20090302.PDF.

Leesonderwijs en leesbegeleiding voor leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden

In mei 2009 werd er op de website van het Nederlandse Masterplan Dyslexie¹ een aanvullende katern bij de protocollen leesproblemen en dyslexie gepubliceerd. Deze handelt over het leesonderwijs en de leesbegeleiding voor leerlingen met ernstige spraak en/of taalmoeilijkheden. In deze katern geven de auteurs aanbevelingen voor de Nederlandse cluster 2-scholen² die kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden willen leren lezen.

Er is sprake van ernstige spraak- en taalmoeilijkheden wanneer een kind een afwijkende spraak- en/of taalontwikkeling doormaakt op een of meer taaldomeinen. Deze kan niet verklaard worden door oorzaken zoals:

- hoorproblemen,
- tweetaligheid,
- neurologische afwijkingen,
- ernstige fysieke problemen,
- ernstige emotionele problemen,
- algemene cognitieve beperkingen,
- afwijkende omgevingsinvloeden.

In deze katern gaat men uit van vijf typen spraak- en/of taalstoornissen, die meestal in verschillende combinaties voorkomen. Al naargelang het hoofddomein dat aangetast is spreekt men van:

- stoornissen of beperkingen in de spraakproductie;
- stoornissen of beperkingen in de centrale auditieve verwerking;
- stoornissen of beperkingen in de grammaticale kennisontwikkeling;
- stoornissen of beperkingen in de lexicaal-semanticke kennisontwikkeling;
- stoornissen of beperkingen in de taalpragmatiek³.

Nagenoeg alle leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden hebben ook nog een stoornis in het verbaal-sequentieel geheugen. Zij hebben het moeilijk om informatie die in een bepaalde volgorde is aangeboden op te slaan en te reproducieren.

Aangezien er een sterke relatie is tussen taalvaardigheid en leesvaardigheid lopen kinderen met ernstige spraak- en of taalmoeilijkheden een groot risico dat zij al in de kleuterschool een achterstand oplopen in de ontwikkeling van de beginnende geletterdheid en daarna leesproblemen ontwikkelen. Lezen is immers in belangrijke mate afhankelijk van de onderliggende taalvaardigheden van een persoon. Waar technisch lezen vooral afhankelijk is van de fonologische vaardigheden, doet begrijpend lezen beroep op de vijf hoofddomeinen van de taalvaardigheid.

Dit brengt ons meteen bij het volgende punt. Als we kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden willen leren lezen en schrijven, dan moeten we al heel vroeg uitzoeken op welke taaldomeinen ze daarbij al dan niet een beroep kunnen doen. Het is echter even belangrijk om uit te zoeken in welke mate de leerling zijn leesvaardigheid kan gebruiken om zijn mondelinge taalontwikkeling te ondersteunen en te verbeteren.

Kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden hebben er zoals iedereen belang bij dat ze goed leren lezen. Niet alleen om een vlotte schoolloopbaan te hebben, maar ook omdat we in een talige maatschappij leven waar goed kunnen lezen een basisvoorwaarde is om te kunnen functioneren. Binnen deze katern geven de auteurs dan ook de volgende aanbevelingen:

- Volg voor kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden zo lang mogelijk de leerlijn lezen uit het reguliere onderwijs. Geef pas extra begeleiding als blijkt dat een leerling dat nodig heeft. Stel het leren lezen vooral niet uit.

¹ WENTINK H., HOOGENBOOM S. & COX A., *Leesonderwijs en leesbegeleiding voor leerlingen met ernstige spraak- en/of taalmoeilijkheden (ESM)*, Masterplan Dyslexie, 's-Hertogenbosch, 2009, 74 blz.

Gratis van het net te halen op <http://www.masterplandyslexie.nl>

² In Nederland zijn de scholen voor speciaal onderwijs onderverdeeld in 4 clusters. Deze clusters zijn:

Cluster 1: visueel beperkte leerlingen

Cluster 2: dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden

Cluster 3: leerlingen met verstandelijke en/of lichamelijke beperkingen, langdurig zieke kinderen of kinderen met epilepsie

Cluster 4: zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig psychisch zieke kinderen, kinderen uit scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten.

³ Zie de katern op bladzijde 14 en 15 voor een beschrijving van deze stoornissen of beperkingen.

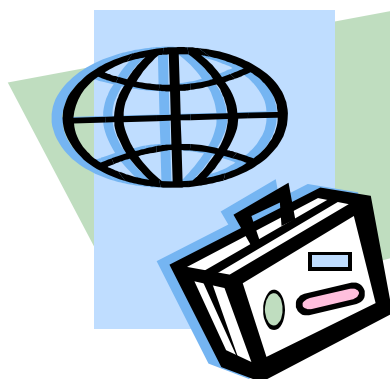
- Stimuleer tegelijk de geletterdheid en de spraak- en taalontwikkeling van de kinderen. Dit geeft de meeste kans op succes.
- Vlot technisch kunnen lezen is afhankelijk van de kwaliteit van de leesinstructie de relatie en de communicatie over en weer van de leerkracht met de leerlingen.
- De leeromgeving voor kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden moet sociaal en emotioneel veilig zijn. Het scheppen van zoveel mogelijk kansen op succeservaringen is hierbij essentieel. Daarenboven moet de leeromgeving 'geletterd' zijn. Ze moet de leerlingen ondersteunen en stimuleren. Enkele mogelijkheden:
  - een ruim aanbod van boeken die op een aantrekkelijke manier toegankelijk zijn gemaakt voor de leerlingen;
  - ondersteunend materiaal aan de muren zoals een letter- of woordmuur;
  - multimediale toegang tot leesmateriaal.

Sommige leerlingen hebben niet genoeg aan het gewone leesonderwijs. Voor hen is een remediërende aanpak nodig. Deze aanpak wordt vastgelegd in een specifiek handelingsplan. Hierbij staan de principes van het handelingsgericht werken centraal. Men doet een beroep op interventieprogramma's die wetenschappelijk verantwoord zijn. Dit betekent dat:

- men enkel interventieprogramma's gebruikt die wetenschappelijk onderbouwd zijn;
- de stappen van het interventieprogramma worden uitgevoerd zoals ze beschreven staan in de handleiding;
- de kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden de techniek van het lezen in een functionele ondersteunende en communicatieve context leren;
- de instructie en begeleidende oefeningen aansluiten op het hoogste instructieniveau van de leerling;
- duidelijke, directe instructie, directe feedback en herhaling essentieel zijn en het leerproces versterken. hierbij gebruikt men zoveel mogelijk gebaren en visualisaties;
- in alle programma's leesfouten zo veel mogelijk voorkomen worden door voorlezen en voorzeggen met gebruikmaking van de juiste leesstrategie;
- de leerling vaak beloond wordt voor zijn leesprestaties en daarbij te horen krijgt wat hij precies goed heeft gedaan;
- instructies in kleine stappen op papier worden gezet, zodat de leerling kan afstrepen wat hij al heeft gedaan;
- men tijdens de interventieperiode voortdurend gericht is op wat al dan niet werkt en bereid is om de begeleiding indien nodig tussentijds bij te sturen;
- de begeleiding intensief en frequent is;
- de instructie gebeurt in kleine (maximaal 3 leerlingen) en homogene groepjes.

De katern bespreekt dan meer concreet nog enkele interventiemogelijkheden bij kleuters en leerlingen uit de lagere school om vervolgens stil te staan bij de diagnose en behandeling van dyslexie bij leerlingen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden. Het laatste deel van deze katern staat stil bij het introduceren en toepassen van een leesbeleid op school.

Net zoals de protocollen zelf verdient deze aanvullende katern de nodige aandacht.

Een prettige en ontspannende vakantie toegewenst!
Tot in september.